

Josep Muñoz Redón

L'illa de Rousseau

(viatge a l'illa de la felicitat de Rousseau)

Octaedro

L'illa de Rousseau (viatge a l'illa de la felicitat de Rousseau)

Primera edició: octubre de 2020

© Josep Muñoz Redón

© D'aquesta edició:

Ediciones OCTAEDRO, S.L.

Bailèn, 5, pral. – 08010 Barcelona

Tel.: 93 246 40 02

www.octaedro.com

octaedro@octaedro.com

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització del seus titulars, llevat de les excepcions previstes a la llei. Dirigeixi's a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessita fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

ISBN: 978-84-18083-65-5

Dipòsit legal: B 18640-2020

Disseny i producció: Octaedro Editorial

Disseny de la coberta: Tomàs Capdevila

Impressió: Ulzama

Imprès sobre paper ecològic

Imprès a la UE – *Printed in EU*

Per al Josep Maria, el Manel i l'Isidre, companys de viatge.

La societat és una illa atapeïda de nàufrags.

Pròleg

Un dinar prometedor

Les coses importants passen desapercbudes als sentits i a la intel·ligència. S'escolen, s'esmunyen, s'escapen, com l'aigua que volem atrapar amb les mans. Per això mateix, no n'hi ha prou de parar l'orella aquí o allà o deixar volar el senderi per enxampar-les, sinó que sovint necessitem estar en un rar estat de tensió que barreja totes dues coses. Una tibantor volguda que ens incomoda, perquè ens esgota i incapacita per a altres afers vitals molt més engrescadors. El principi d'inèrcia ha fet molt mal al pensament i a la vida en general.

Amb pocs mesos de distància ens havíem anat jubilant tots. Només faltava el Manel, per la qual cosa havíem decidit organitzar una trobada en forma de dinar pantagruèlic. La mateixa que prenien la majoria de les nostres reunions els últims temps i molt similar a la que adopten els nostres contemporanis en les mateixes circumstàncies vitals.

El Manel s'havia compromès a fer-nos una paella de carxofa i bacallà a la Floresta. L'Isidre hi posava la casa. Una d'aquestes construccions aïllades que amb el pas del temps guanya terreny a una natura que demostra la seva fortalesa a base d'arbres intrusius, riuades o plagues incontrolables. Havia crescut a poc a poc, com ho havien fet els seus propietaris i descendents, a mesura que també s'havia urbanitzat el con-

text. Una contrada arquetípica de les rodalies de Barcelona que durant dècades havia enllepolit els somnis dels primers escàpols de la ciutat.

Som quatre companys de feina i amics que hem coincidit, en algun moment de la nostra ja dilatada existència, com a professors de filosofia en un mateix centre, i malgrat tot no hem perdut el contacte, i contra totes les previsions no ens hem barallat ni discutit prou fins al punt de serrar aquest fil d'afecte que es teixeix entre les persones i només adquireix visibilitat amb el pas dels anys i els desenganys.

El novembre, no obstant l'evidència del canvi climàtic, no és un mes propici per fer grans aplecs a la fresca. Per la qual cosa, gairebé des del primer moment, ens vam protegir de la climatologia adversa, en forma de baixes temperatures, dintre del menjador que presidia una llarga taula parada per a l'ocasió. La cuina al fons, un piano en un dels seus llandars i a l'altre, el foc a terra, que cremava amatent conferint el caliu apropiat per a la trobada. Fora, només restava un petit escamot encarregat de la paella que es cuinava enmig del jardí sobre el llit de sorra i llenya que demanava el cuiner.

Al seu voltant, algú va recordar la metàfora heraclitiana de la vida com un foc sempre viu, molt menys coneguda que la del riu. Heràclit associa l'existència amb l'escalfor i el foc li serveix per evocar també els canvis que la caracteritzen. Les formes ondulants i imprevisibles de les flames il·lustren la mar de bé aquesta idea. Mutacions que no esperem, que no són benvingudes o que adopten l'aparença de moviments imprevistos que ens desconcerten.

Les nostres vides havien donat molts tombs des de la nostra primera trobada: alguns havíem canviat de parella, s'havien infantat nadons, havíem perdut éssers estimats pel camí, i malgrat tot, encara ens venia de cara retrobar-nos per fer-la petar una estona al voltant d'una bona taula. Fent evident, però, allò que

sàviament recordava Epicur: «Sempre és més important el que hi ha al voltant d'una taula que el que hi ha al damunt».

Les contingències de la professió, sempre presents, havien donat pas a altres temes de conversa: les darreres lectures; les sèries televisives, de les quals el Manel era un especialista i a les quals havia dedicat el seu darrer llibre; els fills; les vacances; l'adaptació a la nova situació o els projectes, vitals i intel·lectuals, que teníem entre mans...

El Josep Maria ens va recomanar *Babylon Berlin*, un thriller policíac ambientat en un decadent però alhora efervescent Berlín dels anys vint. Una ciutat que era a punt de viure un breu moment d'esplendor, sobretot cultural, abans de caure de nou sota la brutalitat d'una nova guerra. El protagonista és Gereon Ruth, un detectiu de la policia de Colònia que es trasllada a Berlín per incorporar-se a la unitat antivici. La seva primera missió serà investigar una xarxa de pornografia relacionada amb la màfia russa i la corrupció política. Un punt de partida que li dona el context històric, que participa en la història com un personatge més dins diverses històries personals que construeixen el mosaic del Berlín de l'època.

Després d'expressar les meves reticències sobre la novel·la històrica o el cinema històric, tant del gust d'alguns dels comensals, comparteixo amb ells la darrera troballa televisiva: *Doctor Foster*. Una sèrie britànica aclaparadora que gira entorn de la venjança d'una metgessa enganyada pel seu marit. L'eslògan amb què es presenta la sèrie és completament revelador: «Ni l'infern té tanta fúria com una dona enganyada».

En un context més proper, el Manel es va dedicar a esquarterar *Merlí* per les seves suposades vel·leïtats sexistes. Segons ell, l'argument es reduiria a una sèrie de problemes sentimentals d'un grup d'adolescents desorientats, perdó per la redundància, i un inventari de relacions sexuals del protagonista, un professor de filosofia, amanit tot plegat per unes pinzellades

completament anecdòtiques de la història del pensament. La filosofia hi jugaria, doncs, un paper merament estètic.

Sabia, però, que no em podria estalviar la pregunta del Josep Maria sobre l'obra que suposadament havia de tenir entre mans. Després d'escriure més de vint llibres, compaginant aquesta feina amb una jornada típica d'ensenyant, tothom calculava que aquesta havia de ser l'ocupació principal que ompliria les hores de la jubilació. Pocs es podien imaginar que feia més de quatre anys que no escrivia i que no volia sentir a parlar de res de semblant. No hi ha res més enutjós per a un escriptor que haver de compartir les causes de la seva possible sequera productiva que es tradueixen en un pànic difícilment descriuible davant d'un full en blanc.

La presumpta amabilitat de tots aquells que s'acostaven a interrogar-me sobre el que estava escrivint en aquell moment era un suplici que costava de concebre per a qui no l'hagués patit. Una pregunta que tenia una resposta clara i curta: res. Una sinceritat, però, que a més de resultar desconcertant per a l'interlocutor inquisidor, es podia titllar de grosseria, com havia pogut comprovar en altres ocasions. A fi de no semblar, doncs, a més d'inquietant, mal educat, havies de vestir la rèplica amb matisacions de tota mena: que si la crisi, que si les editorials, que si els nens, que si la feina de casa..., res no semblava prou convincent, com a mínim per a alguns dels terapeutes afeccionats que gosaven trucar a la porta d'aquesta qüestió íntima.

La veritat és que el pas de la vida activa, professionalment parlant, a una situació, presumptament més còmoda, de retir, havia resultat un autèntic daltabaix. Sempre havia pensat que això no passaria, però enyorava la feina, els companys, els alumnes, tenir la jornada ocupada i compartimentada. Ni tots els anys de preparació buscant altres focus d'interès o relativitzant el poder de la funció docent havien donat el resultat esperat.

Quan vaig començar a estudiar filosofia, algú em va explicar aquella anècdota de Feyerabend, Paul Feyerabend, un dels filòsofs de la ciència més importants del segle passat, que a les seves memòries explica com quan era petit i li preguntaven què li agradaria ser de gran, deia que volia fer la mateixa feina que els avis que veia prenent el sol als parcs. No podia estar-hi més d'acord, i alhora, havent aconseguit finalment aquest estatus cobejat, el vertigen no podia ser més gran.

Des d'aquest observatori privilegiat, el banc de la plaça, veia passar pel costat, desconsolat, la vida accelerada. Com si el seu ritme trepidant foragités qualsevol intent d'acostament, impedint, absolutament, participar a la festa de l'existència. És com aquella imatge tan popular, és un dir, de Benjamin, Walter Benjamin, l'*Angelus Novus* que es veu obligat a tirar endavant perquè el vent del progrés l'empeny en aquesta direcció, però que desitjaria aturar-se per atendre les víctimes que veu quan gira la vista enrere o per redreçar les ruïnes que va deixant al seu pas inclement.

Però retornem a l'emplaçament inicial que havíem abandonat extemporàniament en forma d'un *excursus* immoderat. Un banc, també, però en un dels costats de la taula de celebració. La conversa, com deia, va anar esgrunant tota mena d'arguments. Després de lloar el cuiner i les qualitats de l'arròs que ens estàvem cruspint, va aterrar a la política o a l'educació, per acabar desembocant en un dels temes sovintejats a les nostres trobades. L'Isidre ens recordava que teníem pendent un viatge des de feia molt de temps i que ja es donaven les *condicions objectives*, una expressió que va utilitzar sorneguerament, per fer-lo. Es tractava, ni més ni menys, de resseguir el periple vital i intel·lectual de Rousseau visitant alguns dels indrets que havien marcat la seva biografia, sobretot la primera joventut, malgrat que després hi retornaria. Rousseau era un autor que l'Isidre s'apreciava especialment i per qui la resta sentíem afecte o, si més no, curiositat.

Rousseau

Nascut a Ginebra el 1712, Rousseau va viure amb el seu pare fins als deu anys per passar després a casa dels oncles, dels quals sembla que va patir maltractaments. Marxa de casa als setze anys i comença una vida itinerant que només s'aturarà amb la mort. Després de fugir de Ginebra i de passar bona part de la seva joventut com un rodamon que s'acollia a les ocupacions més diverses (cambrer, secretari, professor de música, empleat del cadastre, intèrpret, etc.), va trobar allotjament a casa de François-Louise de la Tour, baronessa de Warens, una senyora que es va convertir en la seva protectora i que va arribar a ser per a Rousseau una veritable mare, amiga i, finalment, també amant.

El 1742 va arribar a París, on es relacionaria amb enciclopedistes com Voltaire, Diderot, Rameau i D'Alembert. A la capital francesa va conèixer Thérèse Le Vasseur, una cambrera de l'hotel on s'allotjava amb la qual s'acabaria casant. Van tenir cinc fills, però a tots els van abandonar immediatament a l'hospici.

Rousseau va donar-se a conèixer arran de l'obtenció del premi que l'Acadèmia de Dijon va atorgar el 1750 al seu *Discurs sobre les ciències i les arts*, en què refusava l'optimisme dels enciclopedistes i blasmava la idea de progrés, una tesi que tornaria a defensar, el 1755, al *Discurs sobre l'origen de la desigualtat entre els homes*. Així, mitjançant els *Discursos*, Rousseau qualificava de corrupta la societat en què vivia, ja que creia que estava dominada per la set de riquesa, la competitivitat i la injustícia, opinió que el va allunyar de Voltaire i de la majoria dels enciclopedistes.

Rotundament contradictori, com la majoria dels filòsofs, com la majoria de les persones, Rousseau aprofita la literatura per criticar la cultura. Va exaltar la castedat, tot i que la sensualitat va tenir un paper important a la seva vida. Va adorar el sexe femení, però va ser absolutament sexista. Va escriure

un dels llibres fundacionals de la pedagogia moderna, alhora que es va desentendre per complet dels seus cinc fills, un cop deixats a l'hospici. Va criticar els nobles i els rics, però sempre en va dependre per subsistir.

El 1757, ara sota la protecció del mariscal de Luxemburg, redacta les seves tres grans obres: *El contracte social*, *La nova Eloïsa* i *l'Emili*, la part religiosa del qual va comportar que l'obra fos condemnada immediatament pel Parlament de París i que l'autor hagués de fugir de França.

En aquests volums es pot veure expressada sense embuts la tesi principal que associem al seu pensament. Rousseau creia que l'home és bo per naturalesa i que és la societat la que perverteix la seva natura. És a dir, la societat corromp l'home i el converteix en un ésser malagradós.

Perseguit pel seu pensament, i un cop refugiat a Neuchâtel, el 1766 accepta la invitació de David Hume per anar a Anglaterra. L'estada duraria poc, a causa de l'enemistat que sorgí entre tots dos. Hume, que de primer el veia com «afable, modest, afectuós, desinteressat i d'una sensibilitat exquisida», va titllar-lo, després d'una relació més prolongada, de «monstre que es veia a si mateix com l'únic ésser important de l'univers». Diderot el descriu així: «Vanitós com Satanàs, desagraït, cruel, hipòcrita i ple de malvolença». Per a Voltaire, estem davant «un monstre de vanitat i vilesa». Amb tot, els més punyents són els judicis bastits per les dones que el van auxiliar, com ara Madame d'Épinay.

Al final escriu tres obres autobiogràfiques, publicades pòstumament: *Els somieigs del passejant solitari* (1782), *Les Confessions* (1782 i 1789) i els tres diàlegs *Rousseau jutge de Jean-Jacques* (1789). El 2 de juliol de 1778, amb seixanta-sis anys, se li va parilitzar el cervell i va morir d'apoplexia. Va ser enterrat en una petita illa situada al llac d'Ermenonville, a casa del marquès Girardin, que va ser el seu darrer protector.

Recordo especialment *Els somieigs del nedador solitari*, que vaig intentar parodiar. Rousseau troba el seu lloc al món entre aigües límpides i ombratges frescos: un paratge delitós que convida al bany. L'illa de Saint Pierre, al mig del llac de Bienne, esdevé la seva illa de la felicitat. Aquest petit tros de terra, que a Neuchâtel anomenen Île de la Motte, és molt poc conegut fins i tot a Suïssa, i s'havia de convertir en un dels objectius més preuats de la nostra expedició.

La colla dels cinc

Quatre professors de filosofia jubilats (d'alguna manera, el Manel també ho està, perquè fa més d'una dècada que ha deixat la docència d'aquesta matèria) emprenen una expedició cap a Ginebra a la recerca del llegat de Rousseau, que ens espera evanescent en forma d'estela d'aigua en un llac interior suís. Pot haver-hi cap plantejament de travessia més erràtic? Molt menys murrís que Odisseu, amb més xacres que Jàson i moguts per una tossuderia semblant a la de Marco Polo, intentarem bastir la nostra particular aventura amb un delit adolescent.

Recordo amb la nitidesa de l'època de la infantesa l'especial fruïció que obtenia de cada aventura del club dels cinc. El Julià, el Dick, el Jordi, l'Anna i Timoteu, el gos, esperonaven la imaginació infantil a les estones de les migdiades de l'estiu a l'eixida del pis de la plaça Nova. No en va Enid Blyton era una autora prolífica que va esdevenir una veritable fetillera de l'època a l'hora d'engalipar la canalla. Val a dir que amb els meus fills no va tenir el mateix efecte.

La biografia oficial explica que va néixer a Dulwich el 1897 i que va tenir dos germans. Des de petita la presenta com una gran lectora, i entre els seus llibres favorits trobem *Alícia en terra de meravelles*. Després d'iniciar els estudis de Medicina, els aban-

donà pels de Magisteri «moguda per una forta inclinació cap a la joventut». El 1924 es va casar i va tenir dues filles, Gillian i Imogen. La casa on va viure amb la família es deia *Green Hedges*, que significa «tanques verdes», ja que tenia un jardí preciós que l'envoltava. Li encantaven els animals. Quan era petita els pares no li deixaven tenir animals a casa, i per això mateix, quan va tenir casa pròpia, en va acumular de tota mena: gossos, molts gats, peixos... Va escriure unes set-centes obres, plenes d'acció i suspens, entre els anys 1915 i 1968. Només en els deu últims anys es van vendre al món més de cent milions d'exemplars dels seus llibres. Enid Blyton és el seu nom real i la reproducció de la seva signatura apareix en molts dels seus llibres.

Es calcula que escrivia deu mil paraules al dia i va publicar set-cents cinquanta-tres llibres, la qual cosa suposa setze llibres l'any. Les seves sèries més famoses, *Els Cinc*, *Els Set Secrets*, *Aventura*, *Torres de Mallory* o la que protagonitzen les bessones *O'Sullivan a Santa Clara*. La meva preferida, sense cap mena de dubte, com sabeu, la primera. Encara recordo que m'imaginava com devien ser, de bons, aquells pastissos de gíngebre que no he arribat a tastar mai.

Del mite al logos. La realitat, però, sembla que era força diferent. En un article signat per Jacinto Anton, descobreixo que se li atribueix un caràcter venjatiu, que era mala mare, que bevia molt i que gaudia d'una vida sexual poc convencional. També se li atribueixen idees racistes, sexistes i fins i tot feixistes.

El retrat real que emergeix d'Enid Blyton és el d'una persona bastant desagradable i infeliç, que projectava una imatge de gran afecte envers la infància, però que no suportava la canalla, li repugnava veure jugar els nens dels veïns i inclús tancava les seves pròpies filles perquè no la molestessin. «La meua mare era arrogant, insegura i sense cap rastre d'instint maternal», va dir d'ella la seva filla Imogen.

La seva sexualitat també és complexa: hi ha testimoniatges de visitants que la van trobar jugant al tennis despullada, sembla que va ser repetidament adúltera i va tenir una relació lèsbica amb la *nanny* amiga Dorothy Richards.

Si fem cas de les seves memòries i de les biografies, Enid Blyton va ser una nena mitjanament feliç, amb un pare al qual adorava i una mare neuròtica amb qui no s'entenia. La ruptura dels seus pares, a causa de la infidelitat del marit, va comportar un trauma per a la joveneta Enid, que llavors només tenia dotze anys. L'escriptora va morir el 1968 després de patir uns anys l'Alzheimer.

En tot cas, haig de reconèixer que li dec algunes de les meves millors estones de lectura infantil. També, el secret desig d'imitar aquella colla de galifardeus que s'escapaven junts, anaven al càmping, solucionaven enigmes o retornaven a l'illa de Kirrin. Vaig haver d'esperar uns quants anys, però per fi vaig aconseguir viure la meva particular versió del club dels cinc. Amb l'Isidre, amb el Manel i amb el Josep Maria, una societat homònima que havia de perseverar en aquell repte reiterat per l'Isidre a la sobretaula i al qual tots ens afegiríem esperonats pels efectes de les nombroses libacions alcohòliques que havíem acumulat.

I, de fet, per ser completament fidels a les històries de la infantesa, només faltaria incorporar a la colla el Glaç, el Pelut o la Tula (la gossa de l'Isidre), que ocuparien el lloc del Timoteu. Una altra vegada serà.

L'home que plantava arbres

Hi ha un bell relat literari de Jean Giono, un escriptor francès contemporani poc conegut, que fantasieja sobre una presumpta actuació de l'avi de la humanitat. Vull recordar-lo en una

època de celebracions ancestrals i ofrenes arbrades per motius que després espero que siguin evidents.

A *L'home que plantava arbres*, l'aventura comença el juny de 1913 durant una excursió a la Provença. El narrador travessa la comarca per la part mes ampla i, després de tres dies de camí, se sent absolutament extenuat. Passades cinc hores de marxa, continua sense trobar ni gota d'aigua. Pertot arreu troba la mateixa sequedat, les mateixes herbotes. Arribats en aquest punt, però, divisa a la llunyania la silueta d'un pastor i el seu ramat.

El pastor acull el nouvingut d'allò més bé: el fa beure de la seva carabassa d'aigua i l'acompanya fins a la seva llar. El relat presenta el nou personatge com un home de poques paraules. La casa sorprèn el convidat: la teulada és robusta i ferma, les parets són de pedra, està tot endreçat i bull la sopa al foc.

El narrador descobreix com la malura que abalteil la majoria dels habitants de la comarca no sembla afectar el pastor: la pobresa, els conflictes, el jou perenne d'una feina fatigosa que no han triat, els suïcidis, els casos freqüents de bogeria o les tendències homicides. Després de conuiuure uns dies amb el que s'ocupa de les ovelles, comença a encuriosir-se per l'activitat de l'únic home que sembla que conserva la calma i la serenitat enmig d'aquella immensa desolació: el pastor trasteja i classifica glans.

L'home que irradia pau es dedica des de fa anys a clavar una vara a terra, tot obrint forats per plantar les glans per després tapar-les. Planta roures, planta bedolls, planta alzines sureres, planta faigs, desafortadament, sense importar-li de qui és el terreny ni qui s'aprofitarà de la seva feina. Grans extensions de territori són repoblades com a conseqüència de la feina pacient i insistent d'aquell home.

Un any després esclata la guerra del 1914, en la qual l'excursionista es troba embolicat durant cinc anys. Acabada la guerra, quan amb prou feines recorda com era la cara del pastor, enfila

novament la carretera vers les terres ermes. El paisatge no ha canviat, com a mínim fonamentalment. Malgrat això, a la llunyania es pot divisar una boirina grisosa que cobreix els cims de les muntanyes properes. És el resultat d'una de les plantades de roures que protagonitza Elzéard Bouffier.

Els roures tenen deu anys i ja són tan alts com una persona. El bosc, dividit en tres seccions, fa onze quilòmetres de llarg per tres d'ample. El pastor no tan sols no ha desistit de la seva activitat repobladora, sinó que l'ha intensificada. La reacció en cadena que provoca el fet de plantar arbres sorprèn el visitant: l'aigua torna a córrer, el vent escampa les llavors, reapareixen torrents, salzes, prats, flors i animals.

El darrer cop que el narrador contacta amb el pastor, el juny del 1945, l'home de la muntanya té vuitanta-cinc anys. Tot ha canviat. Fins i tot l'aire: en lloc del vent sec que solia bufar per aquelles contradades, hi troba una brisa amable i humida. El poble ha crescut. Les noves llars, envoltades de jardins, estan acabades d'emblanquinar. Allà on el 1913 només va veure ruïnes, ara s'hi alcen granges. Els antics rierols, alimentats per la pluja i la neu, tornen a fluir. La gent que troba en els camins és riallera i cordial.

L'home, sol o en companyia, ara o abans, armat només amb els seus recursos físics i morals, que és capaç de fer sorgir d'un ermot un paradís vegetal, no es pot considerar fill de Déu, sinó que ell mateix és un déu.

L'Isidre, el nostre guia, és el meu déu particular, sobretot després de saber com havia repoblat amb les seves pròpies mans les rodalies de casa seva fins a convertir-les en un veritable bosc. D'alguna manera, la nostra labor com a ensenyants també es pot identificar metafòricament amb aquesta història. Si hem de fer cas del carnet d'identitat, sabem que té una mica més de seixanta anys, si bé no els aparenta. Rabassut, cepat, emprenedor, robust, d'ample ossada i forta musculatura. Morè i belluguet, no es correspon amb la idea

que habitualment tenim de professor de filosofia. Com podreu veure, amb un bon nivell de francès que no es cansa de palesar, a més d'altres habilitats que han estat imprescindibles per vertebrar el grup. Tanmateix, pateix múltiples xacres que no són evidents, algunes de les quals semblen realment un homenatge encobert al seu admirat Rousseau.

La nostra coneixença data de l'època de la universitat, quan el veia traginant amunt i avall pels passadissos de la facultat amb la granota blava d'operari de correus. Una vestimenta que ell enarborava en forma de divisa. Sovint, amagat rere un poblat bigoti, no deixa d'afegir-se a tota mena d'iniciatives, ja sigui una coral bufa, una associació cultural o una campanya política. Va de pressa a tot arreu, encara que també ha acabat aprenent que realment no ens esperen enlloc.

L'ídol de la tribu

El Manel és, per contra, un veritable ídol, ni que només sigui un ídol de la colla. Un ídol és una representació d'una divinitat que és objecte de culte. Parlem d'ídols del rock, ídols de la televisió, ídols de l'esport, com aquells personatges als quals admira tota la societat.

Tanmateix, el Manel és admirable en tots els sentits, per les seves ganes de viure, de tastar tots els plats que l'existència sigui capaç d'oferir-li o, senzillament, per haver pujat dues criatures sense la col·laboració inestimable de la televisió... Un exemple de vida continuat. Va deixar el funcionariat, en el qual estava còmodament instal·lat, fa més d'una dècada per muntar una empresa de consultoria que ha aconseguit mantenir i impulsar. Sempre està a l'última, ja sigui en qüestió d'espectacles, de lectures o de modes intel·lectuals. Cabells esbullats, xerraire, cara rodona presidida per unes ulleres que no aconsegueixen

apaivagar la lluentor dels seus ulls, decidit, alt com un sant Pau, simpàtic, alegre, atrevit... Mentre parla, mou les mans, gesticula, entona la veu de forma enèrgica, evidenciant que està avesat a parlar en públic. Crec que va aprendre a cuinar perquè li encanta menjar. Compra roba de marca a *outlets*, fet que li permet mantenir una aparença a la moda imprescindible per a la darrera feina que s'ha inventat. Hi té la mà trencada, si es tracta de vendre cursos per a les administracions públiques. Una dedicació professional en què sovint ha hagut d'oferir duros a quatre pessetes i que també ha empeltat el seu caràcter. Engalipador, fetiller, setciències, somiatruïtes...

I és que en la seva teoria dels ídols, Francis Bacon explica molt bé com aquestes representacions de la divinitat ens assetgen de manera que fan difícil l'accés a la veritat. Són quatre les classes d'ídols que esmenta l'autor anglès: ídols de la Tribu, ídols de la Caverna, ídols del Fòrum i ídols del Teatre.

Els ídols de la Tribu estan fundats en la mateixa natura humana. L'enteniment humà és semblant a un mirall que reflecteix desigualment els rajos de la natura, perquè barreja el tarannà propi amb la realitat, distorsionant-t'ho tot. És així com el caràcter optimista del Manel no permet cap mena de defalliment en la ufanor, cosa que no deixa de ser desconcertant i certament perillosa.

Els ídols de la Caverna són els ídols de l'home individual. Cadascú té una caverna pròpia que distorsiona la llum del món, ja sigui per la manera de ser o per l'educació que ha rebut. Fàcilment impressionable per la darrera lectura, estic convençut que es podria guanyar la vida venent estufes a Dubai.

Hi ha també ídols que sorgeixen de l'acord i de l'associació del gènere humà entre si i als quals solem anomenar ídols del Fòrum, a causa del comerç i el consorci entre els éssers humans; perquè els homes s'associen per mitjà dels discursos, però els noms s'imposen a les coses a partir de la comprensió del popu-

latxo. La xerrameca ens aboca a la superficialitat, al conreu de les aparences, a defugir el pensament, i aquestes expressions maldestres del coneixement són les que acaben imperant en una societat esmunyedissa que sucumbeix a les modes culturals. La proliferació de novetats intel·lectuals porta el Manel a conrear tan aviat la teoria de l'eneagrama com la programació neurolingüística.

Finalment, hi ha els ídols que importem dels diferents dogmes de les filosofies, als quals denominarem ídols del Teatre, atès que tendeixen a submergir-nos en mons ficticis i teatrals. Mai més ben trobat. El teatre ha estat una de les seves grans passions com a actor, autor o espectador, i, fins i tot, durant una llarga temporada, com a crític. Una tendència a l'escenificació que ha trasplantat a cadascun dels racons del seu temperament. I no per això, com deia, trobem menys raons per idolatrar-lo.

El fotògraf

Si haguéssim de triar un veritable representant de la filosofia rousseauiana, aquest seria el Josep Maria. I ho dic pensant no només en l'admiració que professa per tot allò que vingui del món natural, sinó també en la seva confiança desmesurada en el gènere humà. Si és cert que les persones es relacionen amb la resta dels seus semblants com es relacionen amb el seu gos, haig de dir que el tracte que podem esperar del Josep Maria sempre serà exquisit. Sap escoltar com pocs, malgrat que ara paradoxalment li costa més posar en pràctica aquesta qualitat a causa d'uns principis de sordesa, i, per això, també quan parla es fa mereixedor de la nostra atenció. Curós, polít, cadenciós, guaita tot allò que succeeix al seu voltant darrere d'unes ulleres de pasta. De barba poblada i somriure fàcil, sempre té temps per comentar una última lectura. Amb una complexió física

voluminosa, que contradiu el seu tarannà pacífic, es disputarà el seient del copilot amb el Manel (l'Isidre ens ha dit reiteradament que a ell no li fa res conduir tota l'estona). Parapetat rere una càmera fotogràfica, amb la qual es protegeix del món, aixeca acta gràfica de totes les nostres trobades. Esperem que ara no hi faci una excepció.

Des del sud estant, ha triat dedicar aquesta última etapa de l'existència a una ocupació moderna: la fotografia. No és res d'estrany, molts dels nostres contemporanis, en unes circumstàncies similars, es decanten per la mateixa opció. Sembla que d'aquesta forma vulguin aturar el temps, restant imbuïts en el miratge «d'immortalitzar l'instant». És una visió mítica completament fal·laç, perquè el que fa evident el conreu de la fotografia és l'oposat.

La fotografia accelera la percepció del temps, en mostrar d'una manera descarnada el seu despòtic reialme, cosa que posa en evidència la nostra mortalitat. No hi ha una constatació més òbvia per percebre el pas del temps que mirar fotografies antigues. En efecte, les instantànies ens permeten palesar com la sinya de les hores gira inexorable i eixelebrada tot deixant un llarg seguici de víctimes i ruïnes. Quan observem una foto només veiem una cosa que ja no és. Només veiem espectres, morts.

La foto d'aniversari de quan tenia nou anys (puc comptar-hi les espelmes) em fa encarar amb aquell nen tímid que llegia còmics. El somriure ample, els cabells tallats al raspall. Fa la impressió, fins i tot, que el pes del pastís em resulta insuportable. Al fons, l'espardanyeria on m'aixoplugava del món en sortir de l'escola. La porta de fusta dividida en petits rectangles de vidre separats per uns llistons matussers. Una arcàdia pueril per emmarcar un cadàver.

Un caràcter necrològic que en el cas de la fotografia *post mortem* arriba al paroxisme. Fotografiar els morts era un costum del segle XIX consistent a fer instantània d'un cadàver empolainat

amb la roba dels diumenges, moltes vegades acompanyat dels seus familiars o amics. Com que la mortalitat infantil era molt elevada, en molts d'aquests retrats constatem la presència de cadàvers de nens. Les fotos *post mortem* eren possiblement les úniques imatges dels morts, perquè en aquella època la fotografia es considerava un luxe. Sovint no es feia una fotografia d'algú fins que es moria. Els familiars volien tenir un record del finat en forma de retrat i, per això, imitaven una escena quotidiana en la qual es reunien amb ell, integrant el cadàver a l'estampa com si no fos mort.

Barthes, a *La càmera lúcida*, també relaciona la fotografia amb la mort: «La mort és l'*eidòs* de la foto». El fotògraf, amb el seu gest, embalsama els vius. El fotògraf és, per tant, un «taxidermista». D'aquesta manera, cada fotografia es converteix en una experiència instantània de la mort on esdevenim objectes inermes: «Viure la microexperiència de la mort, convertir-se en espectre».

Hi ha qui creu que aquesta és la síntesi de la saviesa: l'art de morir. Va ser Montaigne qui, en l'àmbit de la filosofia, va identificar el cultiu del pensament com l'art del ben viure i el ben morir. Montaigne va escriure molt encertadament: «Els homes venen i van, troten i dansen, i de la mort ni una paraula. Tot molt bé. No obstant això, quan arriba la mort –a ells, a les seves esposes, als seus fills, als seus amics– els sorprèn desprevinguts, quines tempestes de passió no els aclaparen llavors, quins plors, quin furor, quina desesperació! [...]. Per començar a privar la mort del seu avantatge sobre nosaltres, adoptem una actitud del tot oposada a la comuna; privem la mort de la seva estranyesa, freqüentem-la, acostumem-nos-hi; tinguem-la present en els nostres pensaments. No sabem on ens espera la mort; així doncs, esperem-la a tot arreu. Practicar la mort és practicar la llibertat. L'home que ha après a morir ha deixat de ser esclau de la por a la mort». Aquesta és, llavors, una possibilitat

que incentiva la fotografia en l'actualitat: practicar la mort per desactivar-ne la càrrega de pànic.

Morir hauria de ser tan fàcil com fer una foto, i no menys innocent. Des del sud estant, amagat darrere la seva càmera lúcida, el Josep Maria irradia una bonhomia que en forma de saviesa instantània i guspirejant de taxidermista digital palesa aquest particular culte a Hades. Restem, doncs, enlluernats per un flaix, a la saleta d'espera de l'avern.

El narrador

Un narrador és algú que viu amb els ulls oberts per mirar de paladejar tots els matisos de l'existència i després, si escau, poder-los explicar en forma d'experiència als seus coetanis. Recordo una de les meves distraccions juvenils davant del quiosc: endevinar quina revista o diari compraria cada client. Se suposava que havies d'analitzar la persona, el vestit, el moviment, la morfologia... per intentar deduir-ne una ideologia, una dèria, una passió, ja fos la política, el futbol, el bricolatge o la pornografia... i convertir-ho en relat. Era un bon badoc.

Benjamin, Walter Benjamin, afirma que la desaparició de l'art de narrar és un dels símptomes de l'empobriment de la nostra relació amb el món i els nostres semblants: «L'art de narrar avui s'acosta a la seva fi, i això perquè està desapareixent el que és el costat èpic de la veritat, és a dir, la saviesa. [...] Més aviat, això és un símptoma [...] de forces productives seculars que han tret a poc a poc la narració de l'àmbit de la parla, i que simultàniament fan perceptible una nova bellesa en allò que així desapareix».

En aquest famós text, Benjamin reitera que la narració limita en un costat amb la informació i en l'altre, amb la novel·la. La informació la caracteritza com una mena de coneixement im-

mediat i superficial que consumim en grans dosis, mentre que la novel·la, diu, s'allunya de l'experiència i del context humà en què es produeix: «El narrador sempre extreu de l'experiència allò que narra; de la seva pròpia experiència o bé d'aquella que li han explicat. I al seu torn ho converteix en experiència dels qui escolten les seves històries. El novel·lista, en canvi, es troba aïllat. El lloc de naixement de la novel·la és l'individu en solitud». Entre aquestes dues ribes intentarem que flueixi el nostre relat.

L'art de narrar queda, doncs, al costat del diàleg, de la gent, de les experiències, de l'intercanvi, i com a conseqüència de tot això, ens apropa a la saviesa, que és com dir una versió no empolainada de la veritat: «L'art de narrar està acabat. És cada vegada més rar trobar persones que siguin capaces d'explicar alguna cosa bé. I és cada vegada més habitual que la proposta d'explicar històries causi torbament entre els presents. Com si ens haguessin arrencat una facultat que ens semblava inalienable [...]: la facultat concreta d'intercanviar-nos experiències».

M'ha costat Déu i ajuda trobar el meu lloc al món, però sembla que finalment ho he aconseguit. Un racó de llibertat que emmarca la pantalla de l'ordinador que a poc a poc es va omplint de paraules. Una frase és la distància més llarga entre les dues ribes del foli virtual. La cal·ligrafia helvètica dona una aparença d'ordre fictici al treball. Les paraules són tot el que tinc i el que us puc oferir.

De nen m'avorria sovint. Aquest fet, que va començar molt aviat, ha continuat tota la vida. És un sentiment desagradable basat en la rutina de la manca de sentit o interès del que passa al nostre voltant i que s'aguditza amb l'edat. Barthes diu que és normal: «Els vells s'avorreixen». Una malura de la qual, si més no, he tret dos rendiments: defugir les reunions, aplecs i presumptes diversions en grup que no fan res més que incrementar el tedi, d'una banda, i apreciar el valor del cobejat refugi de l'escriptura, de l'altra.

Només gràcies a llegir i escriure he aconseguit superar l'enuig. Així és com vaig descobrir un poema en què Julio Cortázar assaja un autoretrat amb el qual m'identifico: «No sabré descordar-me les sabates i deixar que la ciutat em mossegui els peus, / no m'emborratxaré sota els ponts, no cometré faltes d'estil. / Accepto aquest destí de camises planxades, / arribo a temps als cines, cedeixo el seient a les senyores. / El llarg desarreglament dels sentits em va malament. Opto / pel dentífric i les tovalloles. Em vacuno. / Mira quin pobre amant, incapaç de posar-se a una font / per portar-te un peixet vermell / sota la ràbia de gendarmes i mainaderes». Un «bon nen» que badoqueja com a antídote per no començar a fer catúfols.

D'estatura mitjana, tinc la complexió física típica d'un cerebrotònic: introvertit, saturnià, tranquil, somiatruites, sec, callat, beneit. Com els d'aquesta tipologia, aparento menys edat de la que tinc, la qual cosa durant molt de temps va ser un problema, per passar de sobte a transformar-se en una virtut. Vatua aquí. Tinc la cara rodona, els cabells esbullats, els ulls verdosos, barbamec, llavis molsuts, porto ulleres per llegir. La meua filla diu que quan vull explicar alguna cosa elevo inconscientment el to de la veu, com la deformació professional matussera, que m'havia passat desapercebuda, d'algú que s'ha guanyat les garrofes arengant adolescents.

D'un temps ençà, em costa més fer-ho tot, des d'anar a comprar mandarines a fer un creuer per la Polinèsia, la qual cosa em sembla que acabarà afectant el tarannà inquiet que m'ha caracteritzat. Sempre havia fet natació, potser sense gaire convicció, raó per la qual aquesta pràctica no ha deixat rastre en una complexió física escanyolida, i just ara que tinc més temps he deixat d'anar a la piscina. Això sí, veig amb admiració la rutina del meu fill que el porta reiteradament al gimnàs dues o tres vegades a la setmana amb l'intent d'esculpir un cos granític. Amb pocs dots socials, aprofito l'humor per relacionar-me amb

els meus semblants, provant de mantenir-los a una distància prudencial que només la ironia sap calibrar.

Sempre m'he considerat prou assenyat per gaudir de les cartes, que en alguns aspectes són poques i ingrates, que la vida m'ha repartit. Això, a les acaballes, ha cristal·litzat en una mena de serenor que em duu a no desitjar res, a tot estirar no ben poques coses, el sùmmum que la tradició oriental atribueix a la saviesa, potser perquè, com deia aquell, tinc por d'aconseguir-ho. I és que finalment entenc per què Michael Jackson deia que «la millor educació del món és observar els mestres treballant». Això sí, en la distància.

Consirós, esmaperdut, entotsolat, guaito amb admiració les formes que adopten els núvols al cel des del meu observatori privilegiat: una gandula que dibuixa llenques grogues i verdes que m'agombola displicentment...

Índex

Pròleg	11
Un dinar prometedor	11
Rousseau	16
La colla dels cinc	18
L'home que plantava arbres	20
L'ídol de la tribu	23
El fotògraf	25
El narrador	28
Dia 1	33
Esperant l'autobús	35
Agafar l'avió	38
El vol	41
Ginebra ara i abans	44
El fill del rellotger Rousseau	47
Les cases de Rousseau	50
Parc dels Bastions	54
Dia 2	59
<i>Deo erexit Voltaire</i>	61
La felicitat col·lectiva	65
Amb flors a Frankenstein	68
La volta de la creació	71
D'una bona xocolata	74
Panteixant darrere d'un rellotge	77

Dia 3	83
Les Charmettes	85
Consols de les misèries de la meva vida	88
<i>La nova Eloïsa</i>	90
Café Fellatio	94
Café Clemence	96
Malson al cor de la vella Europa	101
Dia 4	107
Epifania	109
Un refugi a la muntanya	113
Visites inoportunes	116
El Jardí Botànic	120
El Jardí de l'Elisi	122
Pas a pas	125
Felicitat neutral	127
Dia 5	133
L'illa de la felicitat	135
Viatges	141
La veritable síndrome d'Odisseu	144
Souvenirs	147
Comiats	150
Epíleg: ningú no és una illa	157

**Si voleu més informació
o adquirir el llibre
adreceu-vos a:**

www.octaedro.com